

Veeteelt Hoe boeren als zwakste partij in de voedselproductieketen hun kracht ontdekken

Wie niet sterk is, moet slim zijn. Boeren, de zwakste schakel in de Nederlandse voedselproductie, ontdekken hun kracht: een uitgekiende arbeidsverdeling. Als altijd zijn er ook bezwaren.

Door onze redacteur
HANS VAN DER LUGT

Leon Knoops is een moderne varkensboer. De boerderij heeft hij vervuild voor een gewoon woonhuis en de overall is vervangen door pak en stropdas. Hij heeft afscheid genomen van het erf als bepalende maat voor zijn bedrijf. Vier boerderijen bezit hij, waar personeel in loondienst tienduizenden vleesvarkens per jaar produceert. Hij werkt hard aan de expansie van zijn varkensimperium. „Sommige landbouwers zijn niet professioneel genoeg”, zegt Knoops in zijn kantoor in Deurne, in de Brabantse Peel. „Men zegt wel dat landbouw een manier van leven is, maar uiteindelijk regeren natuurlijk economische wetten.”

De schaalvergroting in de landbouw gaat onverminderd snel. Omstreeks de jongste eeuwwisseling telde Nederland 100.000 boeren en tuinders. Vorig jaar was dat aantal met een kwart geslonken. Daarbij loopt de landbouw zelfs achter bij andere schakels in de voedselketen, waar de concentratie nog harder gaat. Zo heeft één vleesbedrijf, het Brabantse Vion, meer dan de helft van de totale slachtcapaciteit in Nederland in handen. Met als gevolg dat boeren tegenover de slachters geen vuist kunnen maken. „Alle andere partijen verdienen hun kosten terug, behalve de boeren”, zegt Wyno Zwanenburg, voorzitter van de Nederlandse Vakbond Varkenshouders (NVV).

Dit is geen loze demagogie van Zwanenburg. Alle partijen in de bedrijfskolom draaien met forse positieve marges. Slachterijen behaalden tussen 2001 en 2005 een rendement van 9,1 procent, veevoerproducenten 13,2 procent en de supermarkten behaalden het beste resultaat: 22 procent, zo berekende het Landbouw Economisch Instituut (LEI) in 2007 in opdracht van de Rabobank. Alleen varkensboeren maakten op het eigen vermogen verlies (gemiddeld 4,3 procent).

Deze cijfers hebben niet alleen onder varkenshouders, maar in de hele land- en tuinbouw een stevig debat op gang gebracht. Boeren eisen een groter deel van de koek. Uit protest tegen lage melkprijzen blokkeerden veehouders afgelopen zomer melkfabrieken. Melkveehouders behaalden in het genoemde onderzoek een rendement van 0,5 procent op het eigen vermogen. Het Europees Parlement heeft zich op de zaak gestort en begint een eigen onderzoek naar de winstverdeling. De landbouwuitgaven beslaan tenslotte de helft van alle uitgaven van Brussel.

„Wij zijn in totaal met zo'n zesduizend varkensboeren”, zegt Zwanenburg. „Maar vroeger konden we zaken doen met verschillende partijen. Nu is er een grote machtsconcentratie in de bedrijfskolom. Wij moeten zaken doen met steeds grotere partijen.”

Het begint al bij de supermarkten. Die spelen hun leveranciers

Boer Peter van Rijt in het Limburgse Meijel heeft zijn 450 zeugen aan het boereninitiatief Family Farmers overgedaan. Zo werd hem veel zakelijke rompslomp uit handen genomen. Foto Vincent van den Hoogen

Goedkoop vlees? Dan ook goedkope productie

tegen elkaar uit, zegt Wim Thus, directeur afdeling Landbouw van de Rabobank, „en uiteindelijk is het dan de vleesverwerkende industrie die het afwentelt op de primaire sector.”

In Nederland bepalen nog maar zes inkoopcombinaties de prijs van voedsel, zegt het LEI: Albert Heijn, Superunie, Schuitema, Laurus (inmiddels omgedoopt in Super de Boer), Aldi en Lidl. Van deze zes combinaties zijn de eerste drie allesbepalend wegens hun overheersend marktaandeel. Als supermarkten een prij-

zenoorlog voeren, gaat dat ten koste van de boer, niet van de supermarkt. In agrarisch Nederland heet dit de wet 'BBA': Boeren Betalen Alles.

Een karbonade kost nu minder dan halverwege de jaren negentig: 5,35 euro tegenover 6,35 euro in 1995, aldus een recent onderzoek van het weekblad *Boerderij*. De boer krijgt dus minder voor zijn varken. „De opbrengsten zijn laag, terwijl de kosten gigantisch zijn gestegen: veevoer, mestafzet, arbeid”, klaagt John Schrijver, varkenshouder in het Overijsselse Lemelerveld.

Het resultaat: een gemiddelde zeugenhouder (die de biggen levert voor de vetmesters) legde in 2007 geld toe op zijn werk. Gemiddels 95.000 euro, zegt het Productschap Vee en Vlees. De vetmesters deden het minder slecht met een verlies van 4.000 euro. De eerste uitslagen voor 2008 vertonen een verbetering, maar nog steeds zullen fokkers op elke big 12 euro verlies maken, zei het LEI afgelopen maand. „De onvrede in de varkenshouderij is erg groot, omdat er niets verdiend wordt, al jaren”, zegt Schrijver.

De oorzaak is niet alleen de be-

kende varkenscyclus, waarin de productie elke vijf jaar heen en weer slingert tussen overschot en tekort. Er is iets structureel mis, meent Schrijver en vindt ook NVV-voorzitter Zwanenburg. Om een vuist tegen leveranciers te maken heeft Schrijver dit jaar met een aantal collega's een in- en verkoopvereniging opgericht die inmiddels 110 varkensboeren verenigt.

Zwanenburg zou het liefst namens alle zesduizend varkensboeren met leveranciers en afnemers willen onderhandelen. „Als ik dat hardop zeg, krijg ik altijd grote problemen in de keten”, zegt hij.

„De anderen zeggen: elke partij verdient zijn kosten terug. Maar dat is nou juist het probleem: dat lukt de boeren niet.”

Sommigen wijzen erop dat boeren hun prestaties nog fors kunnen verbeteren. Er zit een enorm rendementsverschil tussen de best en slechtst verdienende varkenshouders, zegt Thus van de Rabobank. Bij gelijke aantallen varkens kan dat makkelijk resulteren in een inkomensverschil van 100.000 euro per jaar. Schaalvergroting en automatisering zou volgens hem nog veel verder kunnen gaan.

Varkenshouder Leon Knoops uit

De Peel heeft dergelijk advies ter harte genomen. Met drie collega's heeft hij een coöperatie die op twintig verschillende locaties stallen heeft staan waar ze in totaal 300.000 slachtvarkens per jaar produceren. Door het succes in de onderhandelingen met grote partijen opende zich voor Knoops een nieuw gat in de markt: andere boeren de rompslomp van onderhandelingen uit handen nemen door de verantwoordelijkheid voor in- en verkoop over te nemen.

Hiervoor richtte hij met een kompaan het bedrijf Family Farmers op, want het zijn juist gezins-

bedrijven die hij als zakenman onder zijn hoede neemt.

Voor Peter van Rijt kwam het idee van Knoops in 2007 als een geschenk uit de hemel. Van Rijt draaide toen met een verlies van 8.000 euro per maand. „Ik ben wel voor een vrije markt, maar ik werd er doodmoe van: werken en nog geld erop toeleggen ook”, zegt Van Rijt op zijn boerderij in het Limburgse Meijel. „Ik wilde niet meer. Maar ik kan toch niet op m'n drieënveertigste een bedrijf in elkaar laten zakken en een andere baan gaan zoeken?”

Van Rijt boert nog steeds en maakt zich nauwelijks meer zorgen om geld. Hij verkocht de 450 zeugen (moederdieren voor de fokkerij) aan Family Farmers en gaf daarmee een hoop zakelijke rompslomp uit handen. Hij krijgt een vaste vergoeding voor elke big die zijn zeugen op de wereld zetten en kan zich nu rustig concentreren op een zo groot mogelijke productie.

De standaardisatie en vergroting van de productie, de grootschalige inkoop, het wegsnijden van tussenschakels als veehandelaren – dit alles zorgt ervoor dat Knoops betere prijzen weet te bedingen bij voerleveranciers en slachterijen en zo min mogelijk onnodige kosten maakt.

De uitbreiding van Family Farmers gaat gestaag verder. Aan de ene kant treden – inmiddels al 22 – boeren toe als Van Rijt die met hun specialistische werk van biggenfokkerij op de relatief kleine schaal van hun gezinsbedrijf blijven werken. Aan de andere kant staan de grote stallen voor het vetmesten van de geleverde biggetjes tot vleesvarkens, zoals die van Knoops zelf.

In Overijssel wil Family Farmers nu vier megastallen bouwen voor het vetmesten van alle biggetjes van boeren als Van Rijt. Elke stal moet rond de 20.000 vleesvarkens huisvesten.

Deze dieren leven in een volledige kunstmatige omgeving en zien maar twee keer in hun korte leven zonlicht: bij transport van fokstal naar vetmesterij en bij transport naar het slachthuis. Deze volledige afscherming moet ziekten als varkenspest voorkomen. Daarom is ook het gebruik van antibiotica zeer hoog – én omstreden wegens toenemende resistentie bij bacteriën.

Tegen de megastallen bestaat verzet, zowel bij de lokale bevolking als bij organisaties als Milieudefensie of Varkens in Nood die zich sowieso verzetten tegen intensieve veehouderij. „Een soort ingenieurs met volledig geautomatiseerde stallen, dat is wat we uiteindelijk overhouden”, meent Hans Baaij, directeur van Varkens in Nood. Dieren zouden in een natuurlijker omgeving moeten leven, vindt hij, biggen langer bij de moeder, en voor de varkens meer afdeling en ruimte bijvoorbeeld. „Dit staat allemaal zo los van de natuur. Ga dan helemaal weg van varkens en stap over op vleesvervangers”, zegt Baaij.

Voor Knoops is deze discussie futiel, „tenzij iedereen opeens scharelvlees gaat eten”. Over inpassing van stallen in het landschap kan volgens hem worden gediscussieerd, maar niet over het principe van schaalvergroting en dus veehouderij als industriële bedrijfstak. „Zolang de consument goedkoop wil eten, moeten wij goedkoop produceren”, zegt hij.